

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Авдєєва Ольга Юрїївна

аспірант кафедри педагогіки, асистент кафедри хімії
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Анотація: У статті проаналізовано стан дослідженості проблеми формування гностичних умінь майбутнього вчителя хімії. Розглянуто існуючі трактування поняття «гностичні вміння». Наведено визначення поняття «гностичні вміння вчителя хімії» та здійснено їх класифікацію. Визначено необхідність формування гностичних умінь в ході здійснення професійної підготовки студентів у закладі вищої освіти. Обґрунтовано значення гностичних умінь у професійній діяльності вчителя хімії та навчальній діяльності учнів у позааудиторний та позаурочний час.

Ключові слова: гностичні вміння, формування гностичних умінь, майбутній учитель хімії, класифікація гностичних умінь, позааудиторна діяльність, позакласна діяльність.

У сучасних умовах розвитку освіти важливим є процес розробки та введення в дію нових державних стандартів вищої освіти, які визначають необхідність формування у студентів низки компетентностей, основою яких виступає система ґрунтовних знань, сформованих умінь і навичок та здатність застосовувати їх у змінних умовах. Крім того, зростають вимоги до якісної підготовки творчих, ініціативних висококваліфікованих фахівців із новим типом мислення, готових до самоосвіти протягом життя, котрі легко зможуть адаптуватися до змін, будуть постійно самовдосконалюватися та досягати успіхів у подальшій професійній діяльності. Тому, заклади вищої освіти виступають своєрідним осередком

організації не лише навчального, а й виховного процесу, який реалізується в ході як аудиторної, так і позааудиторної роботи викладачів і здобувачів вищої освіти.

На сьогодні особливої актуальності набуває не лише формування вмінь сприймати певний об'єм інформації, а, й, осмислювати, систематизувати та переносити отримані теоретичні знання в практику майбутньої професійної діяльності. А це, в свою чергу, викликає труднощі у здобувачів вищої освіти, які зумовлені недостатньою їх готовністю до впровадження гностичної діяльності у всіх її проявах.

Проблема формування гностичних умінь знайшла відображення в роботах О. О. Абдуліної, Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна, В. І. Гінецинського, С. С. Вітвицької, О. А. Дубасенюк, О. І. Бульвінської, О. О. Дем'янчук, О. А. Зимовець та ін. Проте недостатньо вивченим, на нашу думку, є питання формування гностичних умінь саме майбутнього вчителя хімії, які він зможе застосувати у позакласній діяльності. Варто зазначити, що поняття «гностичні вміння» трактують як «пізнавальні», «дослідницькі» та «аналітичні вміння».

Як зазначає О. О. Дем'янчук, «гностичні вміння молодого педагога передбачають його здатність пізнавати себе як особистість і фахівця, власне соціально-педагогічне середовище, навчально-виховний процес та вміщує певні компоненти, пов'язані із мотивацією, рефлексією педагогічної діяльності, у контексті впровадження суб'єкт – суб'єктного підходу навчально-виховного процесу» [1, с. 9].

У дисертаційному дослідженні О. І. Бульвінської [2] гностичні вміння розглядаються як такі, що здатні керувати пізнавальною діяльністю учнів і розвивати їх інтелектуальні здібності та навички.

Слід підкреслити, що С. Л. Суворова та Є. Ю. Овсянніков вважають, що гностичні вміння відносяться до складу пізнавальних умінь, оскільки вони характеризують готовність суб'єкта до виконання пізнавальної діяльності.

Поділяючи думку провідних учених-педагогів, у нашому дослідженні будемо вважати, що поняття «гностичні вміння» включає в себе і аналітичні, і дослідницькі. На нашу думку, *гностичні вміння вчителя хімії* – це здатність

аналізувати власну діяльність, вивчати вікові й індивідуальні особливості учнів, досліджувати, керувати їх пізнавальною діяльністю та розвивати здібності, аналізувати передовий досвід колег. Вони є провідними педагогічними вміннями, які майбутній учитель хімії буде використовувати на всіх етапах своєї професійної діяльності.

Практична діяльність майбутнього вчителя хімії носить гностичний характер, адже, під час навчально-виховного процесу пізнавальна діяльність є основним її видом, і, можна стверджувати, що саме вона виступає основою всіх інших видів професійної діяльності педагога.

Ми вважаємо, що гностична діяльність у закладі загальної середньої освіти потребує від молодого вчителя хімії сформованості наступних гностичних умінь:

- аналізувати навчальну, довідкову літературу та допоміжні джерела з педагогіки, психології, методики навчання хімії;
- виділяти головне у навчальних та виховних проблемах;
- на основі саморефлексії визначати шляхи самоосвіти;
- здійснювати та аналізувати різні дослідницькі завдання;
- виділяти суттєві зв'язки між раніше вивченими та новими знаннями;
- розширювати свої знання шляхом аналітичного вивчення досвіду інших педагогів;
- аналізувати засвоєння учнями навчальної інформації з урахуванням навчальних можливостей та індивідуальних особливостей;
- аналізувати досягнення та недоліки в навчанні та системі взаємин учнів між собою;
- аналізувати досягнення та недоліки власної діяльності тощо.

Крім того, гностичні вміння відіграють важливу роль під час проведення педагогічного дослідження, здійснення аналізу початкового і кінцевого рівня здатності до пізнавальної діяльності учнів, тобто виконують діагностувальну функцію, забезпечують підготовку майбутнього вчителя до організації гностичної діяльності в закладі загальної середньої освіти.

У зв'язку з цим, важливим є питання організації та здійснення діяльності здобувачів вищої освіти як в аудиторній роботі, так і поза нею, у формі, подібній до майбутньої професійної діяльності в закладі загальної середньої освіти – позакласній роботі.

Так, позааудиторна робота студентів трактується вченими як «процес, в якому домінує елемент самореалізації. Вона дає змогу студентам гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної культури, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються» [3, с. 396].

На думку С. С. Вітвицької, «позааудиторна робота стимулює формування особистості майбутнього фахівця у контексті професіоналізації всіх виховних впливів на студентів» [4, с. 142].

Як зазначає Л. В. Онучак [5, с. 19], позааудиторна діяльність залежить від рівня її організації, в основі якої покладено принцип активності та самостійності студентів.

Отже, позааудиторна діяльність – це одна з форм організації навчально-виховного процесу в закладі вищої освіти, що забезпечує формування особистості студентів, їх самостійність та створює додаткові умови для задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються.

Організація позааудиторної роботи майбутнього вчителя хімії повинна відповідати формам позакласної роботи, яку вони будуть реалізовувати у професійній діяльності. Набутий досвід формування гностичних умінь у ході виконання домашнього хімічного експерименту, організації гурткової експериментальної роботи, виконання дослідних проектів і проведення масових заходів із використанням яскравих хімічних експериментів дозволить майбутньому вчителю хімії усвідомити значення таких умінь у власній науковій та навчальній пізнавальній діяльності, набути первинний професійний досвід формування гностичних умінь зазначеними засобами та сформує позитивне ставлення до процесу набуття таких умінь учнями закладу загальної середньої освіти.

Варто зазначити, що важливими і характерними відмінностями позааудиторної роботи від аудиторної, так само як і позакласної від класної є те, що вона чітко не обмежена формами та методами роботи, що сприяє продуктивній реалізації здібностей та нахилів здобувачів освіти, здійснюється у вільний від начальних занять час на демократичних засадах і має чітку спрямованість на пізнавальні інтереси.

Ми вважаємо, що зміст практичної діяльності майбутніх учителів хімії у закладі вищої освіти, насамперед, визначається специфікою професії, традиціями підготовки фахівців та матеріально-технічною базою закладу освіти. Зміст позааудиторної роботи має передбачати систему взаємопов'язаних між собою професійно спрямованих заходів, бути логічно обґрунтованою, підпорядковуватися принципам наступності, послідовності та сприяти розвитку творчості студентів. Це дозволить майбутньому вчителю хімії здійснювати позакласну діяльність у закладі загальної середньої освіти достатньо різноманітно, цікаво для учнів, охопить усіх учасників освітнього процесу. Разом із тим, молодий учитель хімії, який володіє системою гностичних умінь і активно їх реалізує в позакласній діяльності може на основі компетентнісного підходу формувати такі вміння в учнів.

Отже, свідоме формування гнучких гностичних умінь у майбутніх учителів хімії ще під час навчання у вищій педагогічній школі забезпечить їх ґрунтовну підготовку та здатність формувати й застосовувати подібні вміння в ході реалізації професійної діяльності, а активне використання пізнання для досягнення успіху в професії збагатить як навчальну діяльність учнів, так і власну професійну діяльність учителя, дозволить набути самостійності у пізнанні та підвищить мотивацію до навчання протягом життя.

Список літератури:

1. Дем'янчук О. О. Формування гностичних умінь молодих педагогів у процесі професійного становлення : автореф. дис ... канд. пед. наук / О. О. Дем'янчук . – Житомир, 2013 . – 20 с.

2. Бульвінська О. І. Формування дидактичних умінь у студентів педагогічних університетів України : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Бульвінська Оксана Іванівна. – К., 1998. – 185 с.

3. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд]. – [3-тє вид. перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модул.-рейтинг. системою навчання / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літ., 2011. – 384 с.

5. Онучак Л. В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: дис... канд.. пед. наук: 13.00.04 / Онучак Людмила Володимирівна. – 2002. – 202 с.